

Zprávy

ODEŠLA

PhDr. JARMILA KOTÁSKOVÁ

S posledním májovým dnem letošního roku se uzavřel život dr. Jarmily Kotáskové, CSc. Před rokem byl v tomto časopise otisknut medailonek k jejím šedesátinám. Jak se tehdy nechtělo věřit onomu kalendářnímu faktu, nechce se o to víc nyní věřit kruté skutečnosti jejího odchodu.

Setkání s dr. Kotáskovou nepatří k zážitkům a vzpomínkám, na které rychle zapomínáme. Byla člověkem, kterému sudičky štědře nadělily vysoké intelektuální kvality, rychlý a pronikavý úsudek, vysoce abstraktní myšlení, ale také obrovskou vitalitu, činorodost, temperament a dobrotu.

Narodila se 7. dubna 1933 v Brně. Její dětství a dospívání byly poznamenány válkou, nicméně reálné gymnázium v Husovicích bylo v jejich vyprávěních světlými okamžiky, se zážitky kamarádství a pospolitosti.

Psychologie nebyla její primární volbou profesionální dráhy. Měla to být původně literární věda a angličtina. Tento, i když nerealizovaný, výběr dotvrzovala její celoživotní záliba v dobré literatuře, kterou glosovala pro své přátele a spolupracovníky postřehy hodné špičkové literární kritičky. Ačkoliv měla svou práci ráda a věnovala se jí se zápalem, snad i tento fakt přispěl k tomu, že si zachovala nadhled, kdy se zdravým skepticismem viděla značná metodologická omezení psychologie.

Psychologii začala studovat v Brně. Vysoká škola byla pro ni velice rušným životním obdobím. Po přestupu do Prahy měla předepsáno mnoho rozdílových zkoušek, založila si rodinu, a zejména po narození dcery prožívala období značně existenčně náročné.

Výčet míst, kde byla zaměstnaná, je velice skromný, když pomíneme epizodu v domově mládeže v Dobřichovicích ještě během studia, byli to vlastně jen dva zaměstnavatelé: Institut hygieny a epidemiologie, z kterého odešla, protože se rýsovala možnost aspirantury v psychologické laboratoři Pedagogického ústavu ČSAV, která se posléze transformovala do samostatného Psychologického ústavu. Oč kratší je tento seznam pracovišť, o to rozsáhlejší je její odborné vědecké dílo.

Jednou z oblastí, ve kterých obohatila vývojovou psychologii, byla oblast metodologie longitudinálních výzkumů. První, v mezinárodním

kontextu, začala ještě v Institutu hygieny a epidemiologie (v tomto výzkumu se dodnes již v dospělém věku probandů pokračuje), druhý již v Psychologickém ústavu. Oba výzkumy přinesly významné výsledky, publikované v četných člancích a referované na mnohých odborných setkáních domácí i mezinárodní úrovně. Její zkušenosti byly i důvodem pro pozvání na katolickou univerzitu v Nijmegen v Holandsku, kde strávila rok. Odjížděla, když se právě uvolňovala politická situace a její návrat krátce po sovětské invazi v r. 1968 byl pro mnohé překvapením. Bylo to jedno z vážných životních rozcestí, volba se znaky osudovosti. Rozhodla se, jak se rozhodla, její motivy jsou jedním naprosto srozumitelné, u jiných se mýjejí s jejich hodnotovou orientací v neporozumění. Ne zvolená alternativa patří navždy do říše „možná“, „kdyby“. Nicméně úvahy o daleko významnějším místě na mezinárodním odborném poli, kdyby nemusela pracovat ve značně omezujících podmínkách bývalého režimu, nepatří mezi nepodložené představy.

Její velkým životním tématem – tématem, kterému se se zaujetím věnovala odborně, výzkumně, ale i osobně lidsky, byl morální vývoj, morální usuzování i morální jednání lidí. Sama byla člověkem naprosto nezáludným, nenávidějším pokrytectvím, s ochotou pomoci a zastat se lidí, kteří to potřebovali. Vzhledem k její impulzivitě mohlo spíš dojít k okamžitému zajiskření, ale nikdy k neférovým tahům. S impulzivitou také souvisela její naprostá, pro mnohé až zarážející otevřenost, přímocharost, neuměla taktizovat, řešila věci okamžitě, i když ne zcela promyšleně, ale její vynikající intelekt ji chránil od větších chyb. Přitom však byla velice odpovědná a spolehlivá, což by člověk, který by ji znal jen povrchně a extrapoloval by z její vitality a společenskosti, asi v té míře nepředpokládal.

Studiem morálního vývoje se zabývala v době, kdy toto téma bylo bývalému režimu značně nemilé, svými mezinárodními kontakty přece jen přinášela znalosti o výzkumech a myšlenkových proudech v této oblasti. Svou práci dovedla až do praktické polohy, kdy s ing. Vajdovou připravila test morálního usuzování pro děti školního věku. Morální vývoj byl jejím největším tématem, věnovala se mu ale v širším kontextu socializace dítěte, kde se již zmiňovanou longitudinální metodologií snažila postihnout její determinanty. Ačkoliv šla do penze, dál pracovala na grantových úkolech,

k její poslední práci patřil mezinárodní srovnávací výzkum. Měla velké plány výzkumné i publikační. Plánované přepracování její knížky z roku 1987 *Socializace a morální vývoj dítěte* (naprosto ojedinělá publikace v této oblasti) bude v odborné literatuře nesmírně chybět. Dnes, když od listopadu 1989 den po dni zjišťujeme rozsah morální devastace národa, je předčasný odchod odbornice s takovým kreditem, jakou dr. Kotásková byla, bez nadsázky ztrátou, ba újmou velmi velkou.

Její přátelskost, ochrannou i pomocnou ruku zažila i řada aspirantů, které vedla a o které se odpovědně starala. Je skutečně škoda, že události se nevyvíjely tak příznivě, aby mohla setrvat ve funkci ředitelky Psychologického ústavu, který krátce v roce 1990 vedla. Lze se oprávněně domnívat, že vývoj tohoto pracoviště by mohl být pozitivnější.

Každé pracoviště má své kvality nejen v odborné sféře, ale i jako prostředí lidského společenství. Osobnostní kvality jednotlivých kolegů pak mohou udělat z tohoto místa, kde trávíme nezanedbatelnou část svého času, místo, které je indiferentní, nebo zdrojem stresů a nepohody, nebo naopak místo milých lidských setkání. Dr. Kotásková patřila k těm lidem, kteří atmosféru na pracovišti výrazně zpříjemňovali, uvolňovali. Byla to její obrovská schopnost komunikace s lidmi, lehkost a snadnost v kontaktu s ní, které také prosvětlovaly všední pracovní dny i dny sváteční. Dávala lidem kolem sebe mnoho už založením své osobnosti, svým optimismem, temperamentem, vitalitou, pohodou, pocitem opory a bezpečí. Dávala tak samozřejmě, v návalech své dobrosrdečnosti, svého soucítění, ze silné potřeby zastat se lidí, když to potřebovali, jako součást svého přátelství. V odborné oblasti to zase bylo přímé odevzdávání všeho, co o dané problematice věděla všem, kdo za ní přišli na konzultaci či o radu, bez váhání poskytovala knihy, separáty, zprostředkovala další kontakty. Dokresluje to šíří jejího odborného záběru, nepotřebovala si žárlivě střežit své hluboké a rozsáhlé vědomosti. Měla ráda společnost, ale právě tak uměla být sama. Nezávislost pro ni byla výraznou životní hodnotou.

Její životní příběh se uzavřel, příběh bohatý a pozitivní. Uzavřel se příliš brzo. Odešla však a nezanechala po sobě žádné lidské nesplacené dluhy, odešla, aniž by ji někdo nenáviděl, odešla a každý, kdo znal její velkorysost, věří, že bez zášti, dokonce i k těm, kteří ji zradili a zklamali. Její místo zůstává citelně, velmi citelně prázdné. Odešla a bude všem velmi scházet – jako špičková odbornice, kolegyně, přítelkyně, jako člověk.

Čest její památce.

J. Nováčková

PROBLÉMY LÉČBY BOLESTI

Seminář „Problémy léčby bolesti“ proběhl v Paláci kultury v Praze dne 20. května 1994. Třetí akce tohoto druhu, zhruba s ročním odstupem, dává naději na vznik dobré a užitečné tradice.

V oblasti českého výzkumu a léčby bolesti jsou v posledních třech letech pravidelně organizovány dva typy odborných setkání: Celostátní konference Společnosti pro studium a léčbu bolesti ČLS (organizátor SSLB) a tematické semináře k významným problémovým okruhům oboru, organizované Oddělením pro výzkum bolesti STAPRO ve spolupráci se SSLB.

Celostátní konference jsou určeny širokému okruhu domácích odborníků z různých oborů, především z klinické praxe (léčba bolesti, anesteziologie, neurologie, psychologie, psychiatrie, psychosomatická medicína, svalověskeletální medicína, reumatologie, onkologie, porodnictví, pediatrie aj.). Hlavními cíli jsou obnova a rozšíření základních teoretických poznatků o bolesti od molekulární po psychologickou úroveň, informace o diagnostických a léčebných postupech a řešení odborných, profesních a organizačních problémů praktických pracovišť.

Semináře jsou pořádány pro užší okruh specializovaných odborníků. Jsou tematicky zaměřeny na jeden až dva základní problémy. Přehled zvoleného tématu je přednesen specializovaným odborníkem, poté následují vyžádaná sdělení, která mají ráz prohlubujících, specializovaných příspěvků. Po kratších přihlášených sděleních následuje diskuse, která je podstatnou a zpravidla mimořádně přínosnou částí semináře.

Tématem prvního semináře, který se konal jako samostatná součást schůze SSLB v září 1992 v Horních Bečkovcích, byla vrátková teorie bolesti. V původní verzi byla teorie formulovaná psychologem R. Melzackem a neurofyziologem P. D. Wallem (1965). Po mnoha doplňujících zpřesněních tvoří takřka 30 let stále jádro moderní teorie bolesti. Hlavním řečníkem byl spoluautor vrátkové teorie, prof. P. D. Wall¹. Přednesl přehled jejího vývoje od pů-

¹Prof. Patrick D. Wall, FRS, DM, FRCP pracuje v Department of Physiology, Sherington School, St. Thomas's. Je řádným profesorem University College London a Hebrew University Jerusalem, šéfredaktorem časopisu *Pain* a smluvním konsultantem Oddělení pro výzkum bolesti STAPRO. S R. Melzackem je editorem tří dosavadních vydání *Textbook of Pain*. Od r. 1948 pracoval v USA, byl vědeckým pracovníkem Yale University, University of Chicago, Harvard University a Massachusetts Institute of Technology. Pracuje zejména v základním výzkumu somatosensorických drah a mechanismu přenosu vzruchů z periferie do míchy. Od r. 1989 je Fellow of the Royal Society.